

ฝ่าหลักสูตร “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” รับปริญญาชีวิต “ตามอัธยาศัย”*

โดย มนกาจ สิงหพันธ์ หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน
หน้า ๘ วันอาทิตย์ที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๔๘ ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๕๘๖๔

ภูมิปัญญาท้องถิ่นบัณฑิต

(ภท.บ.) วุฒิ
ปริญญาระดับปริญญาตรีที่เป็นข้อเสนอภายใต้
กระบวนทัศน์ใหม่ ที่หลอมรวมเอาการศึกษาชีวิต
และชุมชนเข้าด้วยกันเป็นการศึกษาในชีวิตและ
ชุมชน สอดประสานการศึกษาในระบบการศึกษา
นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย หรือการ
เรียนเพื่อชีวิตอย่างเป็นบูรณาการ

เป็นการกลับหัวกลับหางระบบการศึกษา
ให้สอดคล้องกับบริบทที่ห้อมล้อมชีวิตจริงของผู้คน
ในชุมชน การจัดการศึกษาให้สัมพันธ์กับชีวิตจริง
ไม่แยกออกจากชีวิต เรียนชีวิตและชุมชนจากการ
ปฏิบัติจากประสบการณ์ของตนเองและผู้อื่น

หลักสูตรแรก เน้นการเป็นนักปฏิบัติ
บนวิถีการพึ่งตนเองให้อยู่รอดอย่างมีคุณค่าอยู่เย็น
เป็นสุขอยู่กินในท้องถิ่นอย่างมีศักดิ์ศรีและมีกิน
ตลอดชีวิต

หลักสูตรที่สอง เน้นการเป็น
นักยุทธศาสตร์ นักวางแผนเพื่อรับใช้แผ่นดินเกิด

หลักสูตรที่สาม เน้นการเป็น
นักประกอบการวิสาหกิจชุมชน แบบภาคธุรกิจ

หลักสูตรที่สี่ เน้นการเป็นนักคิด
นักวิชาการชุมชน โดยอาศัยวิถีวิทยา การจัดการ
ความรู้ เป็นเครื่องมือสำคัญ

*นางสาวจุฬารัตน์ ยะปะนัน นิตกร ๓ กลุ่มงานพัฒนา
กฎหมาย สำนักกฎหมาย (รวบรวม).

หลักสูตรที่ห้า เน้นการเป็นนักสื่อสาร
สาธารณะ หรือสื่อสาธารณะที่ไม่ใช่ สื่อกระแสหลัก
แต่เป็นการสื่อสารอัตลักษณ์ผ่านสื่อชุมชนที่เป็น
“นวัตกรรมสื่อใหม่”

**โดยทั้งหมดต้องอยู่บนฐานคิดการ
พึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของบัณฑิต ภูมิปัญญาเป็น
ศาสตร์คือ ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตปัจจัย
สี่ การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ
สิ่งแวดล้อม**

การเรียนรู้ในอดีตจึงเป็นการเรียนรู้เพียง
เพื่อให้เกิดความรู้ แต่ให้เกิดปัญญา อันเป็นที่มา
ของชีวิตที่พอเพียง ไม่โลภ ร่มเย็น และเป็นสุข คำว่า
“ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ถ้าแปลความตามอักษร
หมายถึง ที่ตั้งของปัญญาในท้องถิ่นนั้น ๆ และหาก
ให้แปลความลึกลงไปก็ให้ความหมายว่าเป็นปรัชญา
ชีวิตของชาวบ้าน ปรัชญาอันเป็นที่ตั้ง ที่มาของวิถี
ชีวิต วิถีคิด วิถีปฏิบัติ อันอยู่ภายใต้การมองโลกและ
ชีวิตแบบหนึ่ง

ข้อเสนอที่ปรับแต่งจากต้นตอแนวคิดของ
“นายก” ประยงค์ รณรงค์ ปราชญ์ชาวบ้าน
ต. ไม้เรียง อ. ฉวาง ผู้นำรากหญ้าเจ้าของรางวัล
แมกไซไซ ที่สะท้อนว่าในอนาคตลูกหลานเกษตรกร
ไม่สามารถหาที่ดินทำกินเพิ่มได้ ทั้ง ๆ ที่เกษตรกร
ก็ขยายตัวเพิ่มขึ้น เนื่องจากเด็กหางานทำไม่ได้
ก็กลับท้องถิ่นมาเพิ่มจำนวนในหมู่บ้านอีก ในที่สุด
จะเหลือพื้นที่ทำกินคนละนิดเดียวหรือแทบไม่มีเลย

นายกเสนอว่า หากวันนี้ลูกหลานมีพื้นที่
สัก ๓ ไร่ ต้องช่วยกันคิดว่าจะทำอะไรให้เลี้ยง
ตัวเองได้ จะได้เตรียมคนแล้วช่วยกันออกแบบให้
จัดการชีวิต ทำกินบนผืนดินของตนเอง จะปฏิบัติ
สักเท่าไร เอาวิชาการมาเสริมสักเท่าไร ให้ทดลอง
ทำกินสัก ๔ ปี โดยลงทะเบียนเรียนบนพื้นที่ทำกิน
ของตนเอง แล้วให้เขาทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมไปด้วย
กับชุมชนตั้งแต่ปีแรกจนถึงปีที่ ทำนาร่องก่อนสัก
๑๐ คน คนละ ๓ ไร่ ให้มหาวิทยาลัยออกไปปัญญา

ให้เป็นบัณฑิต แล้วมาช่วยกันประเมิน ถ้าคำตอบ
คือพึ่งตนเองได้จริง

“ด้วยการจัดการศึกษาแบบนี้ คือ เรียนรู้
จากชีวิต เป็นปัญญาชีวิตจะได้นำเสนอเป็น
นโยบายให้กับภาครัฐต่อไปว่าการจัดการศึกษา
จัดการชีวิต ทำเศรษฐกิจ ทำเกษตรกรแบบนี้ทำให้
เด็กรุ่นหลังสามารถพึ่งตนเองได้ จะกลายเป็น
ต้นแบบของคนทั้งแผ่นดิน ขณะนี้มหาวิทยาลัย
ราชภัฏนครศรีธรรมราช ตกลงเห็นด้วยในหลักการ
แล้ว ผมยินดีจะของบฯ วิจัยจาก สกว. ให้เด็ก
เห็นสัญญาทำวิจัยร่วมกับมหาวิทยาลัย”

สภาพการณ์การศึกษาววันนี้มีข้อจำกัด
เพราะฉะนั้นจึงขึ้นอยู่กับว่า สถาบันการศึกษาใด
จะทลายข้อจำกัดได้ก่อน อาณิสงส์ก็จะเกิดแก่ชุมชน
และท้องถิ่นนั้น ๆ เนื่องจากมหาวิทยาลัยหลายแห่ง
จะคิดติดกรอบ ประกอบกับไม่เข้าใจชุมชนอย่าง
ลุ่มลึก มองฉาบฉวยทำให้กรอบเป็นแต่เพียงข้ออ้าง
ของนักการศึกษา

**เป้าหมายของวิถีคิดอยู่ที่การ “ต่อราก”
ไม่ใช่ “ต่อยอด” ตรงกันกับถ้อยรำพันของแกน
นำชาวบ้านหลายคนที่ว่า “วันนี้หลายองค์กร
หลายสถาบัน คิดเพียงแต่จะต่อยอด ๆ ไม่รู้ว่า
รากที่ทำให้ยืนต้นจะไม่ไหวอยู่แล้ว”**

ทำไมไม่คิดมาช่วยกันเสริมราก สร้าง
ต้นตอเพิ่ม หน้าซ้ำบางคนยังต่อผิวยอด ต้นเป็น
มังคุดด้วยความไม่รู้เอายอดลงกองไปเสียก็มี
กลายเป็นต้นอ้อปลั๊กชัน ในเมื่อรากมันดับแล้วยอด
จะโตได้อย่างไร เพราะฉะนั้นจึงเป็นความจำเป็น
อย่างยิ่งที่สังคมไทยต้องช่วยกันคิดต่อในเรื่องนี้
เพื่อให้ท้ายที่สุดจะส่งผลสัมฤทธิ์ อย่างน้อย
๕ ประการ คือ

๑. กระบวนทัศน์การศึกษาเดิมถูก
ท้าทาย จากการศึกษาเพื่อการแข่งขันสู่การศึกษา
เพื่อการพึ่งพาและพึ่งตนเอง

๒. ลดช่องว่างระหว่างความรู้ที่เหมาะสมกับท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่ที่อยู่ในมหาวิทยาลัย โดยมหาวิทยาลัยต้องเข้าไปมีส่วนร่วมเรียนรู้กับชุมชน

๓. โอกาสของการเชื่อมโยงความรู้ในชุมชน จัดการความรู้ที่มาจากฐานรากของภูมิปัญญา จัดระบบความรู้ที่ชุมชนเป็นผู้สร้างขึ้น เช่น ระบบความรู้ในการทำนา ทำสวนไม้ผล ทำสวนยาง ทำประมง ทำแพทย์แผนไทย ทำอุตสาหกรรมชุมชน ทำสภาผู้นำชุมชน ทำแผนแม่บทชุมชน ทำวิสาหกิจชุมชน ฯลฯ แล้วแปรรูปองค์ความรู้ให้อยู่ในรูปของตำรา

๔. เกิดรูปธรรมของการบูรณาการข้ามสาขาวิชาในทุกมิติการศึกษา ทั้งการเกษตร เศรษฐกิจ การบริหารจัดการ ฯลฯ โดยนำเอาความหลากหลายหลายสาขา ทั้งจากคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี คณะวิทยาการจัดการ ฯลฯ

๕. แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของชาติ ที่เน้นปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตบัณฑิตให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เน้นความเชื่อมโยงกับชุมชนและสังคม รวมทั้งเน้นการพัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นแหล่งความรู้สำหรับชุมชนและสังคม จะเป็นคำประกาศแห่งยุคสมัยมหาวิทยาลัย เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ทั้งหมดนี้ภาพใหญ่คือภาพที่เปลี่ยนสู่บทบาทใหม่ของนักวิชาการท้องถิ่น ที่ต้องทำหน้าที่ในอีกภารกิจหนึ่ง นอกเหนือไปจากการสอนหนังสือ กล่าวคือ เป็นเสมือน “ช่างเชื่อม” คือ เชื่อมให้เกิดกระบวนการ เชื่อมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเชื่อมให้เกิดเครือข่ายเพื่อให้เป็นช่องทางปัญญาของกันและกัน

เป็นการก่อรูปองค์ความรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักศึกษา คณาจารย์ ชาวบ้าน และชุมชนอันจะนำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ที่เป็น “ภูมิปัญญาบูรณาการ”

